תלמוד בבלי · אחרונים · פתח עינים · סדר קדשים

פתח עינים על כריתות

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

פתח עינים על כריתות

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/פתח-עינים-על-כריתות/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 4
דף ג. 4
דף ה: 6
דף ו. 6
דף ו: 7
דף ז: 8
דף ח. 10
דף ח: 10
דף יז: 11
דף יח. 11
דף כה: 11
דף כו. 11
דף כח. 11

דף ב.

משנה והנותן מזרעו למולך. פירש הרב באר שבע בתוספותיו דנקט הכי משום דדוקא מקצת זרעו אבל הנותן כל זרעו פטור וחקר הרב ז"ל דאמאי יהיה פטור אם נתן כל זרעו ולאו ק"ו הוא דכה"ג פריך פ"ק דמכות גבי עדים זוממין וטעם הסמ"ג לא שייך כאן ומסיק שידוע לרבותינו ז"ל שחק עבודה של מולך היה במקצת זרעו דוקא ולא כל זרעו ומשו"ה המעביר כל זרעו פטור שאין זה חק המולך וכל חק אין לו טעם זהו תורף דברי הרב באר שבע עיין בספרו באורך. ונעלם מהרב ז"ל דברי הרב חינוך שכתב פרשת אחרי מצוה ר"ח וז"ל דזה הענין שאין החיוב אלא במקצת זרע ולא בכלן אפשר שהיה מפני שהכומרים השקרנים היו מבטיחין לאבי הבן כי על ידי תקרובת בן זה יצלח שאר זרעו בכל אשר יפנה ותהיה הברכה והטובה מצויה בביתו ולרוב תרמיתם לא רצו מתחילה לקבוע החק רק במי שיש לו זרע מלבד אותו שיתן להם וכו' ולכך לא חייבה התורה בענין רק כשהוא כעין עבודתן ולא בצד אחר עכ"ל הרי דהרב החינוך תריץ יתיב כוותיה ועדיפא מיניה שנתן טעם סבריי למה שעבודתה הוא דוקא במקצת זרעו כמבואר:

והפסח והמילה במ"ע. עיין מ"ש הרב באר שבע ומ"ש אני השפל בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סימן ל' בס"ד:

דף ג.

הא אמר אביי הבא על הבהמה והביא וכו'. ראיתי להרב דינא דחיי לאוין קצ"ה שהקשה דאמאי אצטריך לומר הא אמר אביי וכו' הלא אף לר"א לא מתוספי חטאות אי תני המביא בהמה עליו דלא יהיה קדש הא עבר ליה במביא זכר עליו והכי אמרינן בהדיא בסנהדרין דף נ"ד דהכא על הזכור ומביאו עליו והבא על הבהמה ומביאה עליו בין לאביי בין לר' אבהו לר' ישמעאל חייב שלש עש"ב והרב ז"ל אצרכה עיון ואיברא דלכאורה קשיא טובא:

וזוהי שקשה על הרב באר שבע בתוספותיו שכתב וז"ל ולר' אבהו פד"מ דלר' ישמעאל חייב שתים צ"ל כדמשני ר' אלעזר תני ל"ג ומיהו ק"ק אמאי לא דייק ולרבי אבהו מאי איכא למימר. ותימה מי ששנה זו לא שנה זו מאי דאתמר התם דבא על הזכור ומביאו וכן על הבהמה ומביאה לר' אבהו נמי סגי ליה בתלתא ואמאי משני הש"ס אליבא דאביי לחוד כדקמותיב הרב ז"ל ומה צורך לאוקמה כר' אלעזר ולפום ריהטא סברית מימר לתרוצי סוגיא לישב קושית הרב הנזכר דמאי דפריך הש"ס ולתני לא פריך אמתניתין אלא הכי קפריך דר' יוחנן דקאמר תני הבא על הזכור והביא הזכר עליו. מצי הוה לאוקומיה

נמי אי תני הבא על הזכור הבא על הבהמה ומביאה עליו דאיכא לאו דלא יהיה קדש בנשכב דבהמה לר' ישמעאל אליבא דר' אבהו. והו"ל לר' יוחנן למימר תני הבא על הזכור והביא הזכר עליו אי נמי הבא על הבהמה ומביאה עליו והיינו דקפריך לר' יוחנן דלתני נמי הבא על הבהמה והבהמה עליו. כלומר לא דליתני כלהו במתניתין אלא דכי משני רבי יוחנן הול"ל תני הבא על הזכר ומביאו עליו אי נמי הבא על הבהמה ומביאה עליו וזהו ולתני נמי. ומשני דר' יוחנן לא סבר כר' אבהו אלא כאביי. ור' אבהו אה"נ דלתני הכי או הכי:

שוב זכני ה' וראיתי בלקוטי מהר"ר בצלאל כ"י דהרא"ש בתוספותיו הקשה קושית הרב דינא דחיי הנזכר ותירץ וז"ל וי"ל דלא פריך אמתניתין אלא אר' יוחנן דאמר תני וכו' למה נקט הך טפי מהנך הול"ל הבא על הזכור ועל הבהמה והמביאן עליו ומשני ר' יוחנן לא ס"ל כר' אבהו אלא כאביי דלא יהיה קדש בגברי כתיב ואזהרה לנשכב לבהמה מכל שוכב עם בהמה עכ"ל וכונתו מבוארת דלא פריך אמתניתין דלתני הכי ובהכי מוספי חטאות דהא ליתא גם לר' אבהו כסוגיא דפרק ד"מ אלא הא קשיא ליה דר' יוחנן דנקט תני על הזכור ומביאו עליו משמע דבהכי דוקא חייב ולא אם בא על הבהמה ומביאה עליו והיינו דפריך דלר' ישמעאל אי במקום הבאת זכור הביא בהמה ה"נ חייב וכדי שלא נטעה דדוקא מביא זכור ולא מביא בהמה הו"ל למתני הבא על הזכור ועל הבהמה ומביאן עליו ואע"ג דלא מתוספי חטאות:

וקרוב לזה אפשר לומר עוד בש"ס לתרוצי סוגיא דהכי פריך לר"י דהול"ל תני הבא על הזכור ועל הבהמה ומביא אחד מהן עליו דלר' ישמעאל אליבא דר' אבהו במביא אחד מהן עליו חייב שלש והוה אשמעינן חידושא. ומשני דר' חייא סבר כאביי. ולר' אבהו לא קשיא דאיהו לתני הכי במשנתנו אליבא דר' ישמעאל ומביא אחד מהן עליו ואשמועינן רבותא דבין הבאת זכר בין הבאת בהמה חייב משום לא יהיה קדש ואי הביא שניהם עליו לא מתוספי חטאות אמנם לר' יוחנן ואביי גם לר' ישמעאל לא יהיה קדש בגברי כתיב ככל הדברים אשר ראו עיניך אחת למעלה ודוק הטב. אחר זמן רב בא לידי ספר משנה לחם להרב יחיאל מיכל ומידי עוברי ראיתי שעמד על זה בחידושיו למכילתין וגם בסוף ספרו הביא דברי הרב מהר"ר יואל על זה ולא יכולתי לעמוד על דבריהם אפילו דרך אקראי ושי"נת עראי:

דף ה:

מלכי בית דוד מושחין מלכי ישראל אין מושחין. פירש"י משבא דוד אבל שאול נמשח עכ"ל משמע דשאול נמשח בשמן המשחה וכן מוכח מדברי הרמב"ם פ"א מהלכות מלכים וכן דקדק הרב המאירי מדברי הרמב"ם. והרמ"ע בתשובותיו סימן ק"ב כתב נשאלנו על שאול אם נמשח בשמן המשחה וכו' ומסתברא לן בשמן המשחה וכו' ע"ש וראיתי עתה בספר חסדי דוד ח"ב הנדפס חדש ממש להרב המופלא סבא קדישא מר מחותנינו כמהרד"ף נר"ו שהקשה על הרמ"ע אמאי לא מייתי דברי הרמב"ם שמתוכן מוכח דשאול נמשח בשמן המשחה ע"ש פ"ד מסנהדרין דף ס"ב ע"ד ע"ש וכבר יתוש קדמו אנכי העירותיהו על הרמ"ע בספרי הקטן שער יוסף דף ק"ג ע"ד ושם הבאתי דכתבו רד"ק ומהר"י אברבאניל והרב כלי יקר דשאול נמשח באפרסמון ע"ש ובקונטריס אחורי תרעא הבאתי מפרקי ר' אליעזר פרק טו"ב והובא בילקוט שמואל ב' סימן כ"א דקאמר בהדיא דשאול נמשח בשמן המשחה. והיה העל"מה מכל הגדולים הנזכרים. ורש"י והרמב"ם דבריהם מיוסדים על זה עש"ב:

איכו השתא מצאתי במדרש במדבר רבה פ"ח דמפורש שם בהדיא כפרקי ר' אליעזר דשאול נמשח בשמן המשחה ע"ש ונעלם דבר מעיני העדה כל הגדולים הנזכרים ראשונים ואחרונים הרב המאירי והרמ"ע והרב באר שבע והרב מהר"ש אלגאזי בגופי הלכות והרב חסדי דוד דהגם דכתבו דשאול נמשח בשמן המשחה תלו זייניהו בהרמב"ם או בסב"ר אשר סוברי"ם והו"ל לומר שכך דרשוה רז"ל בפרקא פרקי ר' אליעזר ואתמר בי מדרשא במדבר רבה. ודברי רז"ל הפך רד"ק ומהר"י אבארבאניל והרב כלי יקר שכתבו דלא נמשח בשמן המשחה. ומה שהרב כלי יקר כתבה משמא דגמרא עם האדון הסליחה דאין ראיה כלל מגמרין כמבואר באר לחי רואי. וכמו שכתבתי בספרי הקטן שער יוסף. ושם אתה מוצא מאי דכתיבנא בעניותין בכולא שמעתין בס"ד:

דף ו.

ת"ר פטום הקטרת וכו' ואם נתן בה דבש וכו' והלא מי רגלים וכו'. עמ"ש הרב באר שבע בתוספותיו ועמ"ש אנכי תולעת בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סימן קל"ב בס"ד:

רשב"ג אומר הצרי אינו אלא שרף וכו'. עמ"ש הרמב"ן בפירושו על התורה פרשת תשא ומ"ש הרב ב"ח א"ח סימן קל"ג ומה שתמה עליהם הרב הכולל סבא קדישא הדר לכל חסידיו כמהר"ר מלאכי הכהן זלה"ה בספרו הבהיר יד מלאכי כלל ש"ז ומ"ש הרב באר

שבע בתוספותיו. ועלימו תטוף מילתי לשון הדיוט בספרי הקטן ראש דוד ריש פרשת בהעלותך בס"ד:

דף ו:

ואימא סמים בתראי תרין נינהו כסמים קדמאי וכו'. מה שקשה מסוגיא זו לסוגית סנהדרין דף כ"א בקונטריס זה לעיל שם בסנהדרין כתבתי על קושיא זו לתרוצי סוגיא לפי קצורי ע"ש באורך בס"ד:

שהרי חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב בין סמני הקטרת וכו'. חזה הוית למופת הדור הרב ישרש יעקב דפירש בשם הרב הגדול מהר"ש אלגאזי בספר זהב שיבה דמנאה בפירוש ולא הניחה על פה דארבעה נכתבו וז' נאמרו על פה ש"מ דחשיבא א"נ שמא תאמר מה לחלבנה שמתערבת עם סמנים טובים אבל הרשע אינו מתערב עם הצדיקים מש"ה אמר ומנאה הכתוב דדבר שבמנין לא בטיל זהת"ד הרב מהרש"א והשיג עליו הרב הנזכר דדבר שבמנין ה"ד שמינו נמכר במנין משא"כ חלבנה במשקל אין לה דין דבר שבמנין עכ"ד ונראה דכונת הרב מהרש"א דרך דרש שלכך נמנית לומר שהיא חשובה ורמז לדבר שבמנין דעלמא דלא בטיל ולא מיירי הכא בדין דבר שבמנין ממש וק"ל:

ואפשר לדייק אומרו מנאה הכתוב בין סמני הקטרת בין דייקא דלא סגי שמנאם אלא הניחם ביניהם באמצע דהדר קאמר סמים ולבונה והניח החלבנה בתוכם לומר דשפיר דמי להיות מפושעי ישראל בתענית בין שאר ישראל ודו"ק:

והרב הגדול מהרש"א בחידושי אגדות כתב דכשיש עדה קדושה עשרה אחד מפושעי ישראל יכול להצטרף עם העשרה אבל אין לצרפו לעשרה כמו החלבנה שהיא אחד עשרה ומבלעדה יש עשרה זה תורף דבריו בקצור ע"ש באורך. וכן ביאר מז"ה החסיד זלה"ה בספר חסד לאברהם עין הקורא נהר מ"ו דכשיהיו י' צדיקים וא' רשע נחשבים כל הי"א לצדיקים אך אין כח בט' צדיקים לבטל פיסול תפלת רשע אחד ואם היו שני רשעים בתוך הצבור צריך שיהיו עשרים צדיקים כדי לבטל ב' רשעים ע"ש באורך ובספר משנה לחם להרב יחיאל מיכל בשיטתו הביא דברי הרב מהרש"א וצידד דגם אם הפושע מהעשרה עולה לרצון דהא סמים בתרא הם חמשה נגד החמשה קמאי ובתוכם החלבנה ע"ש באורך ואין דבריו מוכרחים ומה גם שדברי הרב מר זקנינו זלה"ה הם מספרי קדמונים כ"י:

אביי אמר מהכא ואגודתו על ארץ יסדה. אע"ג דאגודה היא שלשה או לכל היותר חמשה כמתבאר מדברי התוס' בסוכה דף י"ג ע"ש עיין דבריהם באורך הכא לא נחית למנינא אלא כמו שפירש"י דבשכלן ביחד אז על ארץ יסדה ועמ"ש הרב באר שבע:

הסך בשמן המשחה לבהמה וכו'. כולא שמעתא ופסקי הרמב"ם ונושאי כליו עמדתי עליהם כפי קצורי ואשר עלה במצודתי קלה כמות שהיא הלא היא בספרי הקטן שער יוסף דף ק"ב באורך וברוחב בס"ד לך נא וראה:

דף ז:

אין לי אלא בני ישראל גיורת וכו'. עמ"ש הרב באר שבע בתוספות והם דברי התוס' וכמו שרמז הרב הנזכר בסוף הל' ועמ"ש אנכי עפר דל על דברי התוס' בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סימן תר"ם בס"ד:

מאי וכן שפחה וכו'. הקשה הרב באר שבע בתוספותיו דמעיקרא פריך שפחה מנ"ל והשתא פריך מאי וכן שפחה פשיטא ואין זה שיטת הגמרא וכו' ע"ש והרב ברכת הזבח כתב וז"ל שפחה מנ"ל דת"ר וכו' הוא מלשון התרצן ואינו מקשן וכמ"ש התוספות ריש פ"ב דמציעא ופרק י"כ דאם לא כן מאי פריך תו מאי וכן שפחה והלא כבר מצריך קרא דפריך מנ"ל וכצ"ל פ"ק דחגיגה דף ד' דפריך אלא עבדים מנ"ל ומשני רב הונא אמר קרא אל פני האדון ופריך הא למה לי קרא. ומ"מ כאן משמע דקאי אשפחה שאינה משוחררת מדמה לה לעבד ויליף לה מאשה ופרק הערל גרסינן שפחה משוחררת והאריכו שם בתוספות עכ"ל:

ומאי דפירש בההיא דפרק קמא דחגיגה עבדים מנ"ל וכו' בכלל התוס' ריש פ"ב דמציעא. כבר קדמו מרן הקדוש בכללי הגמרא דף ח"י שפירש אותה דחגיגה ע"פ כלל התוספות כמו שכתבתי אני בעניי לעיל שם ריש פ"ב דמציעא בקונטריס זה ע"ש. ועתה אמת אגיד דמצאתי שכ"כ הרמב"ן בחידושיו למציעא והביאו במקובצת שם שהזכיר בדבריו דכן מתפרשת ההיא דחגיגה ע"ש:

אמנם בהא דקמן שפיר קאמר הרב בה"ז דקאי אשפחה גמורה וכו'. ומ"מ סוגיין לפום ריהטא לא מתיישבא דמתניתין קתני וכן שפחה ומסתמא שפחה גמורה שאינה משוחררת היא ככל עבדים דתנן במשנתינו דהם עבדים שאינם משוחררים ועלה פריך מנ"ל ומייתי ברייתא גיורת שפחה מנין ת"ל אשה ולפי האמת שפחה גמורה לא נפקא מאשה וכמ"ש התוס' בנדה דף ט"ו ע"ב ד"ה בשפחתו של מסיק דמאי דשנינו בת"כ שפחה בין משוחררת בין שאינה משוחררת מנין ת"ל אשה אסמכתא בעלמא ואגב

אחריני נקטה. וכן כתבו ביבמות דף ע"ד דשפחה גמורה לא נפקא מאשה ע"ש א"כ המקשה דפריך מנ"ל על שפחה מאי מייתי ליה הברייתא דקתני גיורת ושפחה ת"ל אשה ואיך נתפייס המקשן בזה והו"ל להקשות על הברייתא דאיך נפיק מאשה ולא עוד אלא במקום שיקשה על הברייתא דמהיכא יליף פריך מאי וכן שפחה ויש להרחיב ולצדד ולקצר אני צריך. ותו דג"ש דלה לה מאשה היא מפורסמת וכן המקשן ידע לה כנראה ממאי דפריך מאי וכן שפחה דפשיטא ליה וכן התרצן הוצרך לתרץ דהוה ס"ד דבמילתא דליתא באנשים לא אתמר וא"כ מאי פריך ברישא שפחה מנ"ל הרי לימוד לה לה ידוע: **ואפשר** דכונת המקשן שפחה מנ"ל הכי הוי דאיברא דידע דגמיר לה לה מאשה אמנם כי כתיב בני ישראל דמעיט אפילו גרים פשיטא דעבדים גמורים שאינן משוחררין אימעיטו דאפילו משוחררים וגרים פשוטים מעיט ק"ו לעבדים גמורים והיינו דקאמר שפחה מנ"ל ומהדר ליה דיש ריבויא לגרים וא"כ הדרינן ללימוד לה לה מאשה. וע"ז פריך מאי וכן שפחה כלומר דהול"ל וכן גיורת דהוא רבותא דאצטריך ריבויא משום דכתיב בני ישראל ומשם נודע דכן שפחה דגמרי לה לה ואי בעי ליתני תרתי וכן גיורת ושפחה אבל הא דתני שפחה לחוד אינו מיושב דמשמע דהא פשיטא ליה גיורת מריבויא ולהכי לא תני גיורת וא"כ מאי וכן שפחה דכיון דגיורת פשיטא ליה ממילא ידעינן שפחה דגמרינן לה לה כמדובר. ומשני דהתנא פשיטא ליה גיורת מריבויא אלא דס"ד דילמא ל"ש לה לה ביולדת דליתא בגברי ולהכי תני וכן שפחה דאיתיה ללימוד לה לה וכן בדין דעיקר הלימוד בשפחה חרופה כתיב דילפה מאשה וכיון דעיקר הדברים בנשים הוא דכתיב לה לה אין סברא דדוקא במידי דאנשים שייכי. ובהכי נתישבה קושית התוס' אשר נדפסו בפפד"מ שהקשו וז"ל אימא לא תחייב שפחה תימא אה"נ ואיצטריך קרא לגיורת וכו' עכ"ל דכיון דלה לה בנשי כתיבי זו אינה סברא ישרה לומר דמילתא דבאנשים ליתא ליכא לימוד לה לה אלא דמשום דיש צד וס"ד להכי אתא תנא להוציא מלב מאן דס"ד ולהעמידו על האמת:

ודע שיש להצטער על אותו צדיק הרב מהר"א הלוי בספר גן המלך שכתב בסימן ק"א וז"ל כתבו התוס' פרק כל היד (נדה דף ט"ו) דשפחה שאינה משוחררת אינה מטמאה בנדה אלא מאסמכתא דקרא בעלמא עכ"ל וכמו הצער עלה דהתוס' סיימו דנפיק מג"ש דלה לה כמבואר בסוגיין ונמצא שהוא דאוריתא וחייב כרת אלא דמ"ש בת"כ דמרבה מאשה זהו אסמכתא וכמו שמבואר בדיבור עצמו דהרב מייתי וכמ"ש ביבמות דף ע"ד וכמבואר בסוגיין וכ"כ הרמב"ם. וכבר צדדתי ליישב דבריו ולא שוה לי דבהיותו אחרון הו"ל לפרש ואולי יש חסרון דכונת הרב ז"ל היתה ללמוד איזה כלל מדבריהם וזה דבר

השמי"טה וכבר הושג הרב הנזכר בריש ספר סדרי טהרה הנדפס עתה מחדש ואגב אומר שכיוצא יש תימא בדברי הגאון בעל מנחת יעקב שרצה לומר בביאורו להלכות נדה דבפנויה ליכא טומאת ז' וכבר צווח ככרוכיא בספר כרתי ופלתי דאפילו שפחה טמאה ואיתיה בכרת כמבואר. ועמ"ש אני בעניי בספרי הקטן מחב"ר א"ח סימן ל"א וה' ברחמיו יצילנו משגיאות כי"ר:

דף ח.

משנה. אמר רשב"ג המעון הזה לא אלין הלילה עד שיהיו בדינרין וכו'. מכאן הביא ראיה הרב צמח צדק סימן כ"ח שאם הוקירו הדגים רשאין להכריז שלא יקנו שני חדשים כדי שיזולו ואין בזה מבטל ענג שבת ע"ש והגם שיש לדחות ראיתו שיש לחלק בין משנתינו ובין נידון דידיה מ"מ הדין דין אמת כמו שכתבנו בעניותנו במקומו בס"ד:

ולמד וכו' מביאה קרבן אחד וכו'. כתב הרב הגדול עיר וקדיש מהר"ר סולימאן ן' אוחנה בכ"י וז"ל בת"כ גרסינן והשאר עליה חובה וכן נראה דגריס הרמב"ם שהרי פסק הלכה כרשב"ג בפירושו ובחיבורו כתב והשאר עליה חובה ובזה אין מקום להשגת הראב"ד. אמנם הראב"ד גם בת"כ גריס ואין השאר עליה חובה כמבואר בפירושו על ת"כ עכ"ל ועיין באר שבע ומהר"י קורקוס הביאו חזון נחום:

דף ח:

גר כי קא מייתי קרבן לאכשורי נפשיה למיעל בקהל. ראיתי בפירוש ספרי להראב"ד כ"י פרשת שלח סוף פרשת נסכים שכתב וז"ל ואם תאמר היאך מקבלים גרים בזמן הזה וי"ל דשאני היכא דלא אפשר אבל יותר נראה דאמרינן בכריתות דאין הקרבן אלא להכשיר בקדשים עכ"ל ודברי תימה הן דהכא בסוגיין אמת ות"ק מאי טעמא לא תני גר כי קתני מדעם דשרי למיכל בקדשים גר כי קא מייתי קרבן לאכשורי נפשיה למיעל בקהל. הרי מפורש הפך דבריו ז"ל דהקרבן לאכשורי נפשיה. ותו דבסמוך דף ט' ע"א קאמר הש"ס אלא מעתה האידנא דליכא קרבן לא נקבל גרים אמר רב אחא בר יעקב וכי יגור אתכם גר אשר בתוככם וכו' ופירש"י לדורותיכם אע"ג דליכא מקדש. ומאחר שכן מאי קושיא ומאי פירוקא והרי הוא תלמוד ערוך. ואולי היה לו נסחא אחרת בש"ס:

דף יז:

אתמר רב אסי אמר חתיכה אחת שנינו וכו' חייא בר רב אמר וכו'. בסוגיא זו ובדברי רש"י ותוס' ומה שפסק הרמב"ם כתבתי בעניותי בספרי הקטן שער יוסף על הוריות דף כ"ד ועמ"ש בקונטריס אחורי תרעא דף קע"ג ובספרי הקטן ראש דוד פרשת ראה דף קמ"ז ע"א ע"ש בס"ד:

דף יח.

באנו למחלקת ר' אליעזר וכו'. ודברי התוס' עמ"ש בשערי ואחוריה שם בס"ד:

דף כה:

ילפי מצות מצות וכו'. עמ"ש בעניותי בספרי הקטן שער יוסף על הוריות סוף דף ע"ו בסייעתא דשמיא:

דף כו.

רש"י ד"ה ממונא דמחייב לגבוה וכיון שאפשר לשלם וכו'. עמ"ש בעניותי בספרי הקטן דברים אחדים דף קס"ה ע"א בס"ד:
מה לנשיא שכן אינו בשמיעת קול. עמ"ש בעניותי בספרי הקטן שער יוסף דף צ"ט ע"ב בס"ד:

דף כח.

שהוא ואמו חייבין בכבוד אביו. עיין מה שכתבתי אנכי עפר דל בקונטרס מתשובותי חיים שאל באורך ורמזתי קצת בספרי הקטן מהזיק ברכה סימן תע"ב חלק ארח חיים: